

Отримано: 19 лютого 2017 р.

Прорецензовано: 26 лютого 2017 р.

Прийнято до друку: 05 березня 2017 р.

Борейко В. І. Наслідки нестабільної монетарної політики Національного банку України / В. І. Борейко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», березень 2017. – № 4(32). – С. 120–123.

УДК 336.71: 336.74

JEL Classification: E510

Борейко Володимир Іванович,

доктор економічних наук, доцент, проректор із наукової роботи
Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

НАСЛІДКИ НЕСТАБІЛЬНОЇ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

У статті розкрито, що монетарна політика відіграє ключову роль у забезпеченні динамічного розвитку національної економіки. Показано, що дії Національного банку України впродовж останнього десятиліття, які носять нестабільний характер, є однією з причин глибини фінансово-економічної кризи в Україні. Обрунтовано, що для забезпечення стабільного розвитку національної економіки та не допущення неконтрольованого зростання інфляції, НБУ необхідно, шляхом зниження облікової ставки та виваженої монетарної політики, зробити кредитні ресурси доступними для вітчизняних товаровиробників та населення.

Ключові слова: Національний банк України, монетарна політика, облікова ставка, кредитні ресурси, економічне зростання.

Борейко Владимир Иванович,

доктор экономических наук, доцент, проректор по научной работе
Международного экономико-гуманитарного университета имени академика Степана Демьянчука

ПОСЛЕДСТВИЯ НЕСТАБИЛЬНОЙ МОНЕТАРНОЙ ПОЛИТИКИ НАЦИОНАЛЬНОГО БАНКА УКРАИНЫ

В статье раскрыто, что монетарная политика играет ключевую роль в обеспечении динамичного развития национальной экономики. Показано, что действия Национального банка Украины на протяжении последнего десятилетия, которые носят нестабильный характер, является одной из причин глубины финансово-экономического кризиса в Украине. Обосновано, что для обеспечения стабильного развития национальной экономики и недопущения неконтролируемого роста инфляции, НБУ необходимо, путем снижения учетной ставки и взвешенную монетарную политику, сделать кредитные ресурсы доступными для отечественных товаропроизводителей и населения.

Ключевые слова: Национальный банк Украины, монетарная политика, учетная ставка, кредитные ресурсы, экономический рост.

Volodymyr Boreiko,

Doctor of Economics, Associate Professor, Vice-rector in science work
of International Economics and Humanitarian University named academician Stepan Demianchuk

CONSEQUENCES OF THE UNSTABLE MONETARY POLICY OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

The article revealed that monetary policy plays a key role in the dynamic development of the national economy. It is shown, that the actions of the National Bank of Ukraine in the last decade, which are unstable, is one of the reasons the depths of the financial and economic crisis in Ukraine. Proved that to ensure stable development of the national economy and preventing of uncontrolled inflation, the National Bank should, by reducing the discount rate and a balanced monetary policy, make lending resources available to domestic producers and the population.

Key words: The National Bank of Ukraine, monetary policy, the discount rate, lending resources, economic growth.

Постановка проблеми. Впродовж останніх років розвиток економіки України супроводжується нестабільністю національної грошової одиниці, яка поставила вітчизняних товаровиробників у ситуацію невизначеності, відлякує потенційних інвесторів та призвела до зубожіння населення. Водночас керівництво країни та Національного банку України (НБУ) пояснює таку ситуацію несприятливою кон'юнктурою на міжнародних ринках, необхідністю ведення антитерористичної операції та окупацією частини української території Російською Федерацією. За таких умов постає питання: чи все зробив НБУ для того, щоб не допустити, або принаймні зменшити рівень інфляції, та наскільки його монетарна політика відповідає викликам часу?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість стабільності національної грошової одиниці для забезпечення динамічного розвитку економіки країни привертала до себе увагу відомих зарубіжних та вітчизняних учених, серед яких слід виділити роботи: О. І. Амоші, В. М. Гейця, А. А. Гриценка, Дж. М. Кейнса, М. Фрідмена, А. А. Чухна, Й. А. Шумпетера, у яких автори обґрунтовують, що для забезпечення успішного розвитку національної економіки уряд та національний банк країни повинні забезпечити стабільність грошової одиниці та фінансової системи країни.

Однак діяльність НБУ, який несе основну відповідальність за стабільність національної грошової одиниці, не характеризується виваженістю і послідовністю, що негативно впливає на функціонування національної економіки. Зазначене визначило актуальність нашого дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою нашої статті є дослідження наслідків монетарної політики Національного банку України за останнє десятиліття та її впливу на розвиток національної економіки.

Завдання статті:

- з'ясувати роль монетарної політики Національного банку в забезпеченні динамічного розвитку економіки країни;
- дослідити монетарну політику НБУ за останнє десятиліття;
- обґрунтувати напрями забезпечення стабільності монетарної політики Національного банку України.

Виклад основного матеріалу. Стабільність національної грошової одиниці відіграє ключову роль у забезпеченні динамічного розвитку економіки будь-якої країни, оскільки зміни в її вартості негативно впливають на діяльність виробників, експортерів, імпортерів, доходи працюючих та держави. Це дало підстави Дж. М. Кейнсу обґрунтувати, що: «... як ті ціни, що підвищуються, так і ті, що падають, мають свої специфічні недоліки. Інфляція, що визиває перше явище, означає несправедливість по відношенню до окремих індивідів та до цілих класів, особливо до одержувачів ренти, і є несприятливою для заощаджень. Дефляція, яка обумовлює падіння цін, рівнозначна збіднінню робочого класу та втратам для підприємця, оскільки вона штовхає останнього, в його намаганні запобігти втратам, до скорочення виробництва і тому є згубною для ринку робочої сили» [1, с. 797].

На думку Й. А. Шумпетера, яку поділяють більшість економістів: «Ріст маси грошей в обігу приведе до зростання цін» [2, с. 285]. Тому вчений справедливо зазначає, що: «Саме на ринку грошей найбільш наглядно проявляється взаємозв'язок між промисловістю та капіталом» [2, с. 287].

Спираючись на зазначені висновки відомих учених, повинна будуватися фінансова та економічна політика України, ключова роль у якій відводиться НБУ. Тому згідно зі ст. 6 Закону України «Про Національний банк України»: «Відповідно до Конституції України основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України» [3]. Для цього законодавці наділили НБУ необхідними правами і повноваженнями, від ефективного використання яких залежить функціонування банківської системи країни. Проте аналіз монетарної політики НБУ за останнє десятиліття засвідчує про її не виваженість та нестабільність.

Так, до 2008 р. включно грошова маса в Україні щорічно зростала в середньому на 40%. Це, разом з доволі низькою обліковою ставкою НБУ – 8,5–8%, яка робила кредитні ресурси доступними для суб'єктів господарювання та населення, забезпечувало зростання Валувого внутрішнього продукту (ВВП) України на 7–8% (таблиця 1). Проте, оскільки збільшення грошової маси не підтверджувалося зростанням продуктивності праці, у 2006–2007 рр. в Україні спостерігалось досить високе зростання споживчих цін, відповідно, на 9,1 та 12,8%, яке у 2008 р. досягнуло 125,2%.

Таблиця 1*

Окремі показники монетарної політики НБУ та розвитку економіки України у 2006–2015 рр.

Показники	Роки									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Грошова маса (МЗ):										
– млрд грн	261	396	516	487	598	686	773	909	957	994
– % до поперед. року	135	152	130	94	123	115	113	118	105	104
Облікова ставка НБУ на кінець року	8,5	8,0	12,0	10,25	7,75	7,75	7,5	6,5	14,0	22,0
Кредити надані:										
– млрд грн	245	427	734	723	733	802	815	911	1021	982
– % до поперед. року	171	174	172	99	101	109	102	112	112	96
ВВП: – млрд грн	544	721	948	913	1121	1349	1459	1523	1587	1980
– % до поперед. року	107,3	107,9	102,1	85,2	104,1	105,4	100,2	100,0	93,4	90,1
Індекс споживчих цін, % до поперед. року	109,1	112,8	125,2	115,9	109,4	108,0	100,6	99,7	112,1	148,7

* Складено за даними [4].

Восени 2008 р. на терени України поширилася фінансова криза, яка, крім зростання інфляції в цьому році, спричинила падіння у 2009 р. ВВП на 14,8%, яке було одним із найбільших у Європі та світі. У цих умовах Західні країни, для підтримки національних виробників, вдалися до зниження облікової ставки. Натомість Національний банк України збільшив облікову ставку до 12%. Водночас у 2009 р. НБУ зменшив грошову масу (М3) в обігу на 6%. Це зробило у 2009–2010 рр. кредитні ресурси важкодоступними для українських товаровиробників та зменшило споживчий попит населення, що дозволило Україні впродовж 2009–2012 рр. знизити зростання споживчих цін до нуля. Але іншою складовою важкодоступності кредитів для вітчизняних суб'єктів господарювання та зниження споживчого попиту населення стало уповільнення зростання ВВП України у 2012 р. до 0,2%.

На думку А. Чухна, який досліджував причини поширення фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. в Україні та її наслідки: «Нові умови розвитку економіки вимагали істотного удосконалення регулювання співвідношення виробництва і грошово-фінансової системи, знаходження таких форм і методів управління цими системами, які були б адекватними новим умовам суспільно-економічного розвитку і забезпечували відповідність між ними. На жаль, нічого такого не було зроблено: на розкрито зміни у розвитку виробництва і грошово-фінансової системи, не знайдено форми і методи регулювання, які відповідали б новим умовам» [5, с. 13]. Відомий український учений вважає, що в цей період: «Фактично НБУ виявився неспроможним впоратися зі своєю ключовою функцією – забезпечувати стабільність національної грошової одиниці, як внутрішньої, тобто цінової, так і зовнішньої – курсової» [5, с. 16–17].

Проте наступні дії НБУ засвідчили, що правильних висновків із своїх заходів здійснених для подолання наслідків фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. він не зробив. Так, із метою підтримки вітчизняних товаровиробників, впродовж 2010–2013 рр. НБУ поступово знизив облікову ставку до 6,5%. Проте, коли у 2014–2015 рр. Україна зіткнулася з черговим витком фінансово-економічної кризи та зростанням споживчих цін, НБУ не знайшов іншого шляху як знову збільшити облікову ставку, яка сягнула у квітні 2015 р. 30% [6], та була причиною падіння у 2014–2015 рр. ВВП на 15,8%.

Таким чином, упродовж досліджуваного періоду через зменшення емісії національної валюти, збільшення облікової ставки та зовнішні запозичення, НБУ намагався стабілізувати курс гривні. Проте, як попереджав у 2011 р. В. М. Геєць: «Є підстави стверджувати, що в умовах загострення кризових явищ у Європі накопичені в НБУ ресурси й отримані від МВФ позики нададуть можливість Україні у кратшому разі витримати хиткий стан фінансової стійкості, проте не забезпечать зростання її економіки» [6, с. 4].

Всесвітньо відомий економіст Д. М. Кейнс обґрунтував, що: «Зміна кількості грошей здійснює вплив на величину ефективного попиту перш за все через вплив на норму процента» [1, с. 276]. Тому Національний банк України, знизивши облікову ставку та зробивши кредитні ресурси доступними для населення, збільшить споживчий попит громадян на українську продукцію, що сприятиме економічному розвитку вітчизняних товаровиробників.

Водночас необхідною передумовою для забезпечення стабільного розвитку національної економіки є доступність кредитних ресурсів для вітчизняних суб'єктів господарювання, що не можуть у довготривалій перспективі зробити зовнішні запозичення, адже їх витрата на поточні потреби є однією причиною зростання інфляції. Тому на період подолання наслідків фінансової кризи НБУ необхідно знизити облікову ставку за своїми кредитними ресурсами до нуля. Проте НБУ повинен встановити жорсткий контроль за тим, щоб комерційні банки кошти, отримані через механізм рефінансування та депозити населення, направляли та кредитування національної економіки.

Важливим елементом забезпечення динамічного розвитку національної економіки та не допущення неконтрольованого зростання інфляції в країні є виважена монетарна політика НБУ, яка повинна мати стабільний характер. Недопустимою є ситуація, коли в одному році грошова маса зростає на 52%, а вже через рік – зменшується на 6%. Для того, щоб запобігти цьому в майбутньому необхідно законодавчо закріпити, що НБУ може щорічно збільшувати грошову масу не більше ніж на 10–15%. У перспективі цей показник необхідно знижувати та поступово перейти до зменшення грошової маси, але для цього необхідно розширювати використання електронних засобів платежу і знижувати максимальне значення суми розрахунків, які може населення оплачувати готівкою.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна зробити висновок, що монетарна політика відіграє ключову роль у забезпеченні динамічного розвитку національної економіки, однак дії Національного банку України впродовж останнього десятиліття, які носять нестабільний характер, є однією з причин глибини фінансово-економічної кризи в Україні.

Тому для забезпечення відродження національної економіки, стабільного розвитку її в майбутньому та не допущення неконтрольованого зростання інфляції, НБУ необхідно через зниження облікової ставки та виважену монетарну політику, зробити кредитні ресурси доступними для вітчизняних товаровиробників та населення. Водночас НБУ повинен встановити жорсткий контроль за тим, щоб кошти, отримані комерційними банками через механізм рефінансування та депозити населення, направлялися ними на кредитування вітчизняних товаровиробників, а не на купівлю іноземної валюти.

Це стимулюватиме збільшення споживчого попиту населення, створення нових робочих місць та нарощування Валового внутрішнього продукту України.

Література:

1. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. Избранное / Дж. М. Кейнс ; вступ. статья Н. А. Макашевой. – М. : Эксмо, 2007. – 960 с.
2. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й. А. Шумпетер; [предисл. В. С. Автономова; пер. с нем. В. С. Автономова, М. С. Любского, А. Ю. Чепуренко; пер. с англ. В. С. Автономова, Ю. В. Автономова, Л. А. Громовой, К. Б. Козловой, Е. И. Николаенко, И. М. Осадчей, И. С. Семененко, Э. Г. Соловьева]. – М.: Эксмо, 2007. – 864 с.
3. Закон України «Про національний банк України» від 20.05.1999 року № 679-XIV з наступними змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14/page4>.
4. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Чухно А. Сучасна фінансово-економічна криза : природа, шляхи і методи її подолання / А. Чухно // Економіка України. – 2010. – № 1. – С. 4–18.
6. Геєць В. М. Посткризові перспективи та проблеми розвитку економік України й Росії (макроекономічний спектр) / В. М. Геєць // Фінанси України. – 2011. – № 3. – С. 3–18.